

Б.А. Маліцький

Від політики „перетягування” влади до реальної політики інноваційного розвитку

Показано відсутність дійсної інноваційної спрямованості економічного розвитку країни, неефективність і загрози моделі розвитку, яка утвердилася в Україні, окреслено, що треба зробити, щоб змінити ситуацію на краще.

Великий парадокс сучасної України полягає в тому, що наша держава має багато законів про науково-технологічний та науковий розвиток, але інноваційного розвитку в країні немає. На протязі всіх років становлення нової України неодноразово проголошувалася політика інноваційного шляху розвитку вітчизняної економіки. Більше того, на всеукраїнських конференціях, які проводилися за часів президентства Л.Д. Кучми, навіть йшла мова про утвердження вже в Україні інноваційної моделі розвитку [1].

Але насправді всупереч таким легковажним заявам в Україні вибудовувалася і продовжує вибудовуватися зовсім інша модель розвитку держави. Ця реальна модель за будь-якими параметрами не відповідає вимогам інноваційної моделі. Вона більше схожа на модель поліцейсько-бюрократичної держави.

Так, за роки самостійності України чисельність наукових кадрів, тобто основних творців інновацій, скоротилася в 3,6 раза, а чисельність управлінців, навпаки, на стільки ж зросла. Якщо науковців до 1992 року в країні було більше, ніж управлінських кадрів, то зараз останніх стало більше у 8 разів. За цей

період ще більшими темпами відносно науковців зростала чисельність силових правоохоронних органів [2].

Сьогодні майже п'ята частина бюджету країни витрачається на утримання держапарату та правоохоронних органів, що, наприклад, в 4—6 разів перевищує цей показник в Німеччині та США. А на науку в Україні витрачається в 10 разів менше коштів, ніж на держапарат та правоохоронні органи, що не має аналогів в будь-якій іншій розвинутій країні (таблиця). Навіть в Росії за умов її територіальних, національних та інших складностей цей показник майже вдвічі менший від України.

Слід підкреслити, що модель розвитку, яка утвердилася в Україні та в якій дуже слабо використовується найцінніше в сучасних умовах джерело економічного зростання — знання, технології та інформація, з економічної точки зору є дуже неефективною. Внаслідок цього вона не може забезпечити насущні потреби громадян і тому є причиною соціальної і політичної нестабільності в суспільстві. Ця модель робить Україну багатою на „політичні майдани”, але не дозволяє створити свою власну „Силіконову долину”. Вона в принципі не

Бюджетні витрати України, США та Німеччини з окремих видів діяльності*

Витрати	Україна	США	Німеччина
На держпарат і правоохоронні органи (у % бюджету)	18,3	3	5
На науку (порівняно з витратами на держпарат та правоохоронні органи)	менше в 10 разів	більше в 1,3 раза	менше в 2 рази
На соціальне забезпечення (у % бюджету)	12	50	60

* Дані щодо США та Німеччини взято з [3], по Україні розраховано за даними Бюджету України на 2007 рік.

здатна спрямувати енергію суспільства на цілі інтенсивного розвитку країни.

За відсутності інноваційної спрямованості економічного розвитку творча людина не має можливості реалізувати свій креативний потенціал в рідній країні. Тому майже половина українських науковців працює над виконанням науково-дослідних робіт в інтересах зарубіжних країн. Найталановитіша частина наших молодих спеціалістів здебільшого концентрується на справі просування високотехнологічних зарубіжних товарів на вітчизняний ринок, а не на розробці та виробництві конкурентоспроможної наукоємної української продукції.

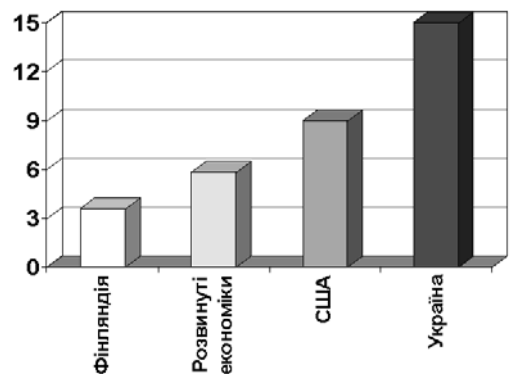
Свою певну конкурентоспроможність на зовнішньому ринку Україна продовжує забезпечувати за рахунок активного розпродажу своїх природних ресурсів та використання дешевої робочої сили. Найбільш критичними наслідками цього стало неухильне зростання в Україні індексів соціальної несправедливості та соціальної виключеності (рис. 1).

Україна стала одним із світових лідерів за темпами зростання кількості мільярдів і мільйонерів, тоді як третина населення знаходиться за межею бідності. Що стосується індексу соціальної виключеності, то, враховуючи велику кількість українських зарубіжних заробітчан, а також тих наших громадян, яким з різних причин — через брак освіти, здоров'я або з інших мотивів — дуже важко знайти свою пристойну долю в нашому сучасному суспільстві (таких, на жаль, надто багато для потенційно багатой України), його значення, за нашими оцін-

ками, перевищує 25%. Для останніх найможливіший шлях виживання — підключитися до дрібної „тіньової” економіки або, ще гірше, — до злочинності.

Цю існуючу загрозу соціальної виключеності не можна подолати суто бюрократичними діями, нарощуванням правоохоронних органів або іншими засобами, окрім створення нових робочих місць, встановлення достойної оплати праці. Україні зараз дійсно вкрай потрібні п'ять мільйонів нових робочих місць, але не на базарах, а в середньо- і високотехнологічних галузях. А для цього в свою чергу необхідні реальні державницькі та підприємницькі зусилля, спрямовані на забезпечення переходу країни на інноваційний шлях розвитку.

Останнім часом з ініціативи уряду розпочато новий виток спроб здійснити

Рис. 1. Соціальна несправедливість, виміряна як відношення прибутків найбагатших 20% і найбідніших 20% мешканців. (Дані щодо Фінляндії, США і розвинувтих економік взяті з [4], по Україні — оцінка автора)

Рис. 2. Національна модель інноваційного розвитку суспільства

такий перехід, зокрема, до інвестиційно-інноваційної моделі розвитку. Ключовим заходом в цьому напрямку є розробка проекту нової Концепції національної інноваційної системи. Нової, тому що в 1999 році Верховна Рада вже схвалювала подібний державний документ — Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України [5]. На жаль, ту концепцію спонукала така ж доля, як багато інших державних документів з цього питання, які на практиці майже не виконуються або необґрунтовано скасовуються.

Ось тільки один приклад. У 2000 році було прийнято дуже прогресивний указ Президента про обов’язкове спрямування 25% коштів від приватизації державних стратегічних об’єктів на інноваційну діяльність. У 2004 році з’явився новий указ, який без будь-яких обґрунтувань знизив цю норму до 10%. Насправді й ця норма ніколи не виконувалася. Коли, наприклад, розподіляли гроші від продажу Криворіжсталі про цей указ навіть не згадували.

Такий стан є наслідком того, що сьогодення наша держава не стала, як це є в розвинутих країнах, ефективним посередником між бізнесом і суспільством. Вона не забезпечує узгодженості взаємодії між різними елементами існуючої моделі розвитку у чітко визначеному інноваційному напрямку.

Що ж треба зробити, щоб нарешті змінити ситуацію на краще. Однозначного рішення тут в принципі бути не може, бо мова йде взагалі про багато рольових функцій держави, принаймні про дві найголовніші з них. Це функція забезпечення економічного зростання і функція забезпечення загального добробуту. Майстерність державницького управління полягає як раз в налагодженні динамічної взаємодії між цими двома функціями, перетворенні цієї взаємодії у процес взаємопідсилення, який ефективно розростається, якщо обидві функції реалізуються у визначеному інноваційному напрямку.

У витоках цієї взаємодії знаходиться національна інноваційна система (рис. 2).

Включивши в державну політику фактор розвитку та використання знань і технологій як найбільш ефективних в сучасних умовах джерел соціально-економічного піднесення, залучивши до інноваційного розвитку все своє населення, держава тим самим надасть вітчизняному бізнесу реальну перевагу в глобальній економічній конкуренції. Використання для цього високих технологій та інновацій, а не дешевої робочої сили і природних ресурсів є єдиною можливим шляхом вирішення накопичених в країні соціально-економічних проблем, подолання політичної кризи і соціальної нестабільності.

Таким чином, Україна повинна мати виражену системну державну інноваційну політику, яка має бути інноваційно спрямованою та здатною забезпечити проведення **узгоджених технологічних, соціальних і політичних змін, включивши в цей процес розвитку все своє населення.** Ці системні зміни недоцільно і навіть неможливо з точки зору суспільної ефективності здійснювати порізно. Яскравим підтвердженням цього визнаного в сучасних наукових колах висновку є довгий, важкий і безплідний для суспільства процес проведення так званої конституційної реформи.

Ця реформа фактично зведена до елементарного „перетягування” важелів влади. Вона не має чітко визначеної,

суспільно зрозумілої і необхідної кожному громадянину України соціально-економічної мети. Якщо б вдалося виміряти всю соціальну і певною мірою фізичну енергію, якими народ України змушений пожертвувати в результаті нескінченних і абсолютно соціально немотивованих амбіцій політичної верхівки, то склалася б дуже вражаюча картина великих втрат, яких внаслідок цього зазнала наша країна.

Говорячи мовою футболу, сьогодні на політичному полі країни грають добре відомі всьому народові гравці. Але, на жаль, як і в сучасному комерційному футболі, вони грають винятково заради досягнення перемоги особисто для себе. Хоча в демократичній розвинутій державі, якою бажає бути Україна, мета і результат політичних баталій мають бути зовсім іншими: пошук і вихід на рішення, корисні для всього суспільства і кожного громадянина, для виборців, котрі доручають політичним силам ключі від влади.

Всі політичні сили мають наочно продемонструвати перед країною здатність забезпечити реальну трансформацію України в сучасне інноваційне суспільство, довести своє вміння створювати ефективні закони і, головне, продемонструвати свою повну готовність нести відповідальність за виконання Конституції та законів України.

1. *Утвердження інноваційної моделі розвитку економіки України: Матеріали наук.-практ. конф.* — К.: НТТУ „КПІ”, 2003. — 434 с.

2. *Маліцький Б.А.* Науково-технологічний потенціал України: сучасний стан та перспективи розвитку // *Наука та наукознавство.* — 2005. — № 3. — С. 4—19.

3. *Казанцев В.О.* Приоритетные национальные проекты и новая идеология для России. — М.: Вагриус, 2007. — 128 с.

4. *Кастельс М., Хіманен П.* Інформаційне суспільство та держава добробуту. — Фінська модель / Пер. з англ. — К.: Вид-во „Ваклер”, 2006. — 256 с.

5. *Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України* // *Наука та наукознавство.* — 1999. — № 3. — С. 58—66.

Одержано 22.06.2007

Б.А. Маліцький

От политики „перетягивания” власти к реальной политике инновационного развития

Показано отсутствие подлинной инновационной направленности экономического развития страны, неэффективность и угрозы модели развития, утвердившейся в Украине, очерчено, что нужно сделать, чтобы изменить ситуацию к лучшему.